

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.05.205>
УДК 327:330(477)

Володимир ГОЛОВКО

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник,
відділ спеціальних галузей історичної науки
та електронних інформаційних ресурсів,
Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)
vgolovko@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-9382-3711>

П'ЯТЬ ІСТОРИЧНИХ УРОКІВ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: РОЗДУМИ НАД КНИЖКОЮ Б. СТАЙЛА «ПЛАН МАРШАЛЛА. СВІТАНОК ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Мета — осмислюючи історичний досвід Європейської програми відновлення, більше відомої як план Маршалла, сформулювати уроки, які необхідно врахувати у процесі майбутньої повоєнної відбудови України. **Методологія.** Використано принцип історизму, методи історіографічного аналізу та синтезу, інтелектуальної рефлексії, історико-порівняльний і компаративістського аналізу, а також історичної аналогії. **Висновки.** Сформульовано п'ять уроків: стратегічні цілі можуть змінюватися під тиском нових обставин, а інколи навіть набувати протилежного змісту; найближчі союзники можуть мати власні інтереси; внутрішньополітична боротьба у США справляє суттєвий вплив на зовнішню політику; недовіра до кремлівської дипломатії має стати аксіомою; РФ намагатиметься заважати повоєнному відновленню України так само, як СРСР прагнув зірвати реалізацію плану Маршалла.

Ключові слова: повоєнна відбудова України, війна Росії проти України, Європейська програма відновлення, план Маршалла, міжнародні відносини, економічна стратегія, Бенн Стайл.

Цитування: Головка В. П'ять історичних уроків для повоєнної відбудови України: роздуми над книжкою Б. Стайла «План Маршалла. Світанок Холодної війни». *Український історичний журнал*. 2025. № 5 (584). С. 205—213. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.05.205>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Сучасний світ живе в таких умовах, коли можна бути впевненим лише в тому, що подальші міжнародні процеси ставитимуть дедалі складнішими й турбулентнішими. І це значно підвищує цінність та роль історичного наукового знання, спираючись на яке за нескінченним потоком суперечливих новин можна виокремити фундаментальні тенденції, напрацьовувати необхідні рішення. Серед гострих викликів, які зараз стоять перед нашою державою, поряд із відбиттям збройної агресії РФ, ще й системне відновлення країни, яке потребує значної допомоги з боку стратегічних партнерів. У цьому контексті часто зазначається, що нам потрібен «план Маршалла»: про це у травні 2022 р., виступаючи на Міжнародній донорській конференції на підтримку України у Варшаві, говорив президент В. Зеленський,

назвавши розроблений урядом план повоєнного відновлення «сучасним аналогом історичного плану Маршалла» [1]. Сам цей документ було представлено на донорській конференції в липні 2022 р. в Лутано (Швейцарія) [2, с. 433—434]. У вересні 2024 р. В. Зеленський назвав Спільну декларацію про підтримку відновлення та реконструкції України (підписана країнами «Групи семи», а також ЄС) актом, який подібно до плану Маршалла «закладає фундамент для аналогічної архітектури відновлення» [3]. Проводились аналогії між планом Маршалла та міжурядовою угодою про створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови (підписана у квітні 2025 р.) [4], переговори про яку йшли дуже важко й конфліктно, а її подальша реалізація вочевидь викликатиме гострі суспільно-політичні дискусії. Якраз тут доречним стане усвідомлення історичного досвіду вироблення і трансформації «оригінального» плану Маршалла, що дозволить адекватно оцінити поточні й перспективні відбудовчі стратегії та практики.

Для вирішення цього завдання варто звернути увагу на працю американського економіста Бенна Стайла «План Маршалла. Світанок Холодної війни», що 2024 р. побачила світ у видавництві «Дух і літера» за підтримки посольства США в Україні (переклав з англ. А. Павлишин; 608 с.). Уперше книжка з'явилася ще 2018 р., при її підготовці було залучено матеріали з американських, російських, німецьких, чеських архівів. Автор — старший співробітник і директор із міжнародної економіки одного з провідних американських аналітичних центрів Ради з міжнародних відносин (Council on Foreign Relations) — так пояснив мотиви її написання: «з огляду на постійну пристрасть до створення нових “планів Маршалла” для вирішення світових проблем, історія старого, оригінального плану, на мою думку, варта того, щоб її розповісти» (с. 9; тут і далі в дужках зазначено сторінки українського видання).

Окремо слід відзначити високий рівень публікації, наявність ґрунтового наукового апарату: в додатках наведено тексти ключових промов, дотичних до плану Маршалла, статичні дані щодо економічного розвитку європейських країн і США, історичні карти тощо. Варто, втім, зазначити технічну ваду у системі посилань: вони наводяться у скороченому вигляді після кожного розділу, а далі відсилають уже до списку використаних матеріалів, який, своєю чергою, розбитий на окремі категорії.

Першим уроком, який випливає з праці Б. Стайла, є те, що стратегічні цілі можуть вимушено змінюватися під тиском нових обставин, інколи навіть на свою протилежність. Так, плани президента Ф.Д. Рузвельта, яких продовжував дотримуватися його наступник Г. Трумен, передбачали виведення американських військ з Європи впродовж двох років після перемоги над нацистським Райхом, і це відповідало «ізоляціоністським» суспільним настроям у США. Однак передумовою мала стати соціально-економічна стабілізація на Старому континенті, насамперед у Німеччині. Відповідно, спочатку був розроблений план Моргентау (за ім'ям тогочасного, з 1944 р., очільника Держдепу, але основним розробником документа став його заступник Г. Вайт, котрий був великим шанувальником СРСР і сприяв наданню Москві економічної та розвідувальної допомоги, згодом він був звинувачений у шпигунстві (с. 20—21)). Цей план передбачав деіндустріалізацію Німеччини. Як показали вже перші повоєнні місяці, такий підхід посилював позиції Й. Сталіна у Центрально-Східній Європі, а головне — послаблював союзників у Західній Німеччині. Результатом пошуку нових рішень стала ухвалена у квітні 1948 р. Європейська програма відновлення (ЄПВ), більше відома як «план Маршалла» — принципова протилежність плану Моргентау.

Б. Стайл показує, як у процесі розробки плану відбувся ще один стратегічний зсув: з огляду на агресивну політику СРСР економічне відновлення в Європі потребувало безпекових заходів. Самі європейські країни робили перші кроки до цього, створивши в березні 1948 р. оборонний Західний союз. Однак уже тоді було зрозуміло, що без США ресурсів для протидії радянським намірам не вистачить — почалися переговори щодо безпекових гарантій із боку Вашингтона. У червні 1948 р., тобто за два місяці після ухвалення плану Маршалла, з ініціативи його палкого лобіста сенатора А. Ванденберга було ухвалено резолюцію, яка відкрила шлях вступу США до угод про колективну безпеку за межами Західної півкулі, тобто до створення НАТО (с. 365). У рамках реалізації цього підходу акцентувалося, що ЄПВ тісно пов'язана з переозброєнням європейських країн. Тим самим стиралися межі поміж планом Маршалла і військово-технічною допомогою. З іншого боку, комбінація ЄПВ та НАТО зняла безпекові проблеми у французько-німецьких відносинах, що зрештою спричинить створення Європейського економічного співтовариства, а згодом Європейського Союзу (с. 368). Отже повоєнна відбудова України — це не лише про цивільний сектор чи економіку, вона має передбачати комплекс заходів із посилення оборонного й оборонно-промислового потенціалу.

Другий урок: навіть ваші найближчі союзники переслідують власні цілі та інтереси, але й для цього є межі. Б. Стайл значну увагу приділив тому, як складно розвивалися відносини між Америкою і Британією. Вашингтон здійснював не тільки

політичний тиск, спрямований на демонтаж імперської системи, але й економічний. Так, у 1945 р. США надали кредит з умовою, щоб до 1947 р. було скасовано торговельні преференції для британських колоній, а фунт стерлінгів став повністю конвертований. Цей крок погіршив і без того важку економічну ситуацію у Великобританії. Щоб скоротити державні витрати, Лондон припинив пряму воєнну допомогу Греції й Туреччині, які відразу зіткнулися з радянською загрозою (комуністичний закат у першому випадку, територіальні претензії з боку СРСР — у другому).

Автор показав, що не менші суперечки були у США зі Францією, яка намагалася закріпити за собою постачання дешевих сировини та вугілля з окупованих німецьких Саару й Руру, а також отримувати репарації. Ці підходи Парижа були майже ідентичні підходам Москви. Б. Стайл зазначає: «Коли йшлося про Німеччину, Державний департамент ставився до французів як до доброякісної пухлини, а до Радянського Союзу — як до дедалі злякнішого новоутворення» (с. 83). Своєю чергою, Москва використовувала ці суперечності, наприклад, підтримуючи претензії Парижа на анексію Саару (с. 86).

За Б. Стайлом, дипломатична робота навколо підготовки плану Маршалла була спрямована якраз на подолання численних розбіжностей між європейськими країнами, їхніх вузконаціональних тактик. У книжці цьому присвячений розділ «Єдність» (який цілком міг би мати назву «Гострі суперечки») (с. 173—207). Автор показує, що вихід тоді було знайдено не стільки завдяки пошуку балансів інтересів, скільки через розбудову нової архітектури економічної взаємодії, а саме формування засад європейської інтеграції (ключовими з них стало порозуміння щодо об'єднання вугільних і металургійних галузей Франції й Західної Німеччини, а також початок руху до утворення західноєвропейського платіжного союзу).

У праці наводиться цікава деталь: під час роботи над планом в європейські столиці розіслали велику анкету щодо всіх аспектів економічного й фінансового стану справ від 1929 р. і з прогнозом до 1951 р. (подібні анкетування США використовують досі). В багатьох випадках відповіді були «вченими здогадками», а представника Греції на переговорах заскочили за банальним вигадуванням цифр. Проте радянські розвідувальні органи розгорнули полювання за цими матеріалами (с. 182—183), сподіваючись отримати «реальні» дані про стан справ потенційних супротивників.

Б. Стайл спростовує тезу, яка інколи лунає в українському публічному просторі, що США керувалися винятково власними прагматичними інтересами — нав'язати Європі надлишки американського виробництва. Він називає це твердженням «радянської та західної ревізійницької пропаганди» і вказує, що якраз у той період у торговельній політиці США стався перехід від протекціонізму до заохочення імпорту (с. 426). Дослідник зазначає, що план Маршалла мав за стратегічну мету мінімізувати залежність європейських країн від американських трансфертних платежів через відродження місцевого виробництва (с. 419), замінивши при цьому у Західній Європі американські засоби виробництва німецькими (с. 418).

Автор зосередив увагу на маловідомому, але ключовому інструменті плану Маршалла — «еквівалентних фондах», неврахування якого спричиняє викрив-

лені, спрощені чи навіть міфологізовані оцінки ЄПВ. Цей інструмент передбачав, що європейський бізнес (наприклад, фермери), купуючи американську техніку, сплачуватимуть за неї своїм національним урядам у національній валюті (кошти надавалися за планом Маршалла), яку ці уряди могли спрямовувати на програми відновлення. Таким чином, кожен долар американської допомоги відразу давав подвійний ефект, не прискорюючи інфляційних процесів (с. 404). З огляду на високе боргове навантаження нашої країни, важливо, що успіх плану Маршалла у фінансовому аспекті був обумовлений тим, що США відмовилися від «замкненого кола позик для повернення кредитів» (с. 427).

Урок третій: внутрішньополітична боротьба у США має суттєве значення для зовнішньої політики. З огляду на ізоляціоністські настрої в повоєнному американському суспільстві, як показав Б. Стайл, важливу роль зіграла кампанія зі зв'язків із громадськістю. Автор влучно підкреслив, що знадобився своєрідний «план Маршалла, щоб продати план Маршалла» (с. 226). Було застосовано політичну аргументацію — щодо радянської небезпеки. На установчій зустрічі сенатор А. Ванденберг (один із ключових політичних діячів, що організував двопартійну підтримку плану Маршалла) зауважував, що президентові та конгресменам потрібно було «до біса налякати країну» (с. 48). Наводилися й суто прагматичні аргументи: Міністерство оборони США заявляло, що у випадку провалу плану в Конгресі військовий бюджет необхідно підвищувати на 20 %, а Г. Трумен зазначав, що краще витратити 20—30 млрд дол. на підтримку миру в Європі впродовж чотирьох років, аніж щорічно витрачати кратні суми на ведення війни (с. 112). З огляду на нинішні ізоляціоністські настрої в адміністрації Д. Трампа, наведені вище аргументи можуть бути використані й українською дипломатією.

Окрема частина праці містить заяви американських політиків із критикою плану Маршалла та загалом європейських справ Вашингтона. А з позиції українського сьогодення аж ніяк не дивними виглядають тогочасні закиди в бік європейських держав, котрі потерпали від соціально-економічних негараздів. Так, дехто з американських політиків під час поїздок до Європи стверджував, що не бачив «голодуючих» або що європейці, мовляв, працюють не так старанно, як американці. Інші називали економічну допомогу «нерозважливою політикою» та наполягали, що це не спосіб «розвивати демократію або боротися з комунізмом» (с. 220—221). Актуальним видається спостереження щодо делегації представників Республіканської партії США, котра відвідала європейські країни з 45-денним візитом: вони «намагалися дивитися на Європу приблизно так, як банкір дивиться на збанкрутілу корпорацію, що намагається отримати позику» (с. 221). Однак згодом було створено двопартійні комітети із залученням університетських фахівців і представників бізнесу, чії звіти схилили Конгрес на бік плану Маршалла. І все ж, зауважимо, навіть від палких прихильників допомоги Європі лунали вимоги її компенсації, наприклад пріоритетним доступом США до стратегічних рідкісних копалин (!), а Держдеп обіцяв працювати над виконанням цих вимог (с. 257—258). Не менш сучасно виглядає сюжет, як один із кандидатів у президенти США (віцепрезидент в адміністрації Ф.Д. Рузвельта) Г. Воллес на тлі протистояння навколо плану Мар-

шалла намагався скористатися підтримкою Москви й виголосив «Відкритий лист до прем'єра Сталіна», який перед цим відредагував сам радянський керманіч. У ньому критикувався зовнішньополітичний курс адміністрації Г. Трумена й окреслювалася «програма мирного врегулювання» (с. 306—307).

Урок четвертий: ніколи не вірити дипломатії Кремля. Серед американських політиків, як тоді, так і зараз, поширена думка, що варто лише особисто поспілкуватися з радянськими / російськими очільниками, щоб ті миттю відмовилися від своїх агресивних планів. Як показує Б. Стайл, такі ілюзії мав у 1945 р. і новий президент США Г. Трумен, але вже 1948 р. на тлі протистояння з Москвою навколо плану Маршалла він скаже своїм співробітникам: «Росія ніколи не дотримувалася жодної з укладених нею угод» (с. 317). Варті уваги спостереження автора щодо кардинальних змін позицій американських політиків. Так, Дж. Кеннан, який до 1946 р. працював у посольстві США в Москві, виступив архітектором плану Маршалла і сформулював політику стримування СРСР (відома «Довга телеграма»), вже перебуваючи у Вашингтоні поступово пом'якшив свої погляди. Натомість генерал А. Клей, почавши каденцію на посаді голови адміністрації американської зони окупації Німеччини палким прихильником розширення співпраці з Москвою, після особистого знайомства з радянськими практиками й методами швидко перетворився на «яструба». «Фактично Кеннан і Клей між 1947 і 1949 роками помінялися позиціями», — зауважує Б. Стайл (с. 373).

У праці проаналізовано приклади конкретних кремлівських дипломатичних «технологій». Так, весною 1947 р. переговори в Москві на рівні міністрів іноземних справ США, Британії, Франції, СРСР тривали понад п'ять тижнів: В. Молотов щодня проводив чотиригодинні сесії, щоб психологічно й морально виснажити опонентів (зокрема і Дж. Маршалла). У ролі «доброго поліціанта» виступав Й. Сталін, який на фінальній зустрічі з Дж. Маршаллом запевняв, що наявні розбіжності — не більше ніж непорозуміння між членами родини. При цьому сам радянський очільник удавався до відвертої брехні, стверджуючи, що США обіцяли СРСР кредит у 6 млрд дол., тоді як присутні на перемовинах В. Молотов та інші дипломати знали, що йшлося у кращому випадку про 1 млрд дол., але всі робили вигляд, що так і треба. Саме після тієї зустрічі голова Держдепу нарешті дійшов висновку, що радянці «вели переговори недобросовісно» й мали на меті спровокувати «цілковитий розвал Європи» (с. 100). Керівництво «країни Рад», як водиться, переграло саме себе — план Маршалла народився саме завдяки розчаруванню цією Московською конференцією (с. 105). Ситуація почала змінюватися лише тоді, коли американські дипломати почали прямо звинувачувати радянських візаві у пропагандистських маніпуляціях (таке заявив Дж. Маршалл В. Молотову у грудні 1947 р.; с. 234) і припиняли безглузді переговори.

Кремлівська дипломатія була побудована на обмані й маніпулюванні навіть своїми найближчими союзниками. Так, заздалегідь плануючи виступити проти ЄПВ, Москва, однак, повідомила урядам «країн народної демократії» про нібито готовність приєднатися до відповідних переговорів із Францією та Великобританією. На це Варшава і Прага відреагували ширим ентузіазмом, за що згодом і поплатили-

ся. Хоча достатньо було звернути увагу на радянську пропаганду: так, газета «Правда» від самого початку писала про «доктрину Маршалла» як «кампанію Вашингтона проти сил світової демократії та прогресу» (с. 143). Ще один показовий епізод: у той час, коли польський уряд ще вагався щодо участі в переговорах стосовно плану Маршалла, московське радіо «несподівано» повідомило, що Польща вже ухвалила рішення не надсилати свою делегацію. Така бруталність обурила навіть прорадянських очільників цієї країни (с. 159—160). А у випадку Чехословаччини СРСР використав план Маршалла як підставу для організації комуністичного путчу (с. 280).

Урок п'ятий: так само, як СРСР свого часу намагався зірвати реалізацію плану Маршалла, РФ спробує завадити повоєнному відновленню України. Одним із провідних мотивів плану Маршалла було не абстрактне відновлення, а абсолютно конкретне бажання запобігти гуманітарній кризі як у переможених Німеччині й Італії, так і в державах-переможницях, зокрема Франції, Британії (зауважимо, що план поширювався на неєвропейську Туреччину, також передбачалося приєднати до нього Китай, але після приходу там до влади комуністичного режиму це питання було зняте з порядку денного). Характеризуючи складність гуманітарної ситуації, Б. Стайл наводить яскраву оцінку, висловлену майбутнім прем'єр-міністром Бельгії П.-А. Спааком: «У бельгійців, французів і голландців війна виховала віру в те, що їхній патріотичний обов'язок полягає в тому, аби шахраювати, брехати, торгувати на чорному ринку» (с. 29—30).

Б. Стайл детально показав, що Й. Сталіна не цікавило, як виживатимуть європейські народи. Найбільш рельєфно це описано у сюжеті про радянську блокаду Західного Берліна, включаючи припинення постачання електроенергії та продовольства (с. 312). При цьому радянські представники стверджували, що страждання сотень тисяч мешканців міста спричинили США та їхні союзники, тож варто лише вивести чужі війська, як усі проблеми одразу буде вирішено (с. 320). І хоча у Вашингтоні та союзних столицях точилися гострі дискусії (зокрема, лунали й голоси за умиротворення Москви шляхом передачі їй Західного Берліну), перемогла все ж думка, що якраз надмірна жорстокість радянської реакції і була свідченням відчаю перед успіхом ЄПВ. Б. Стайл наводить методи, які дійсно можуть «умиротворити Москву». По-перше, жорсткі санкції: було припинено постачання у СРСР вугілля та сталі. По-друге, військові кроки: на британських аеродромах, перелетівши через океан, приземлилися 60 бомбардувальників Б-29 (с. 321). По-третє, інноваційні технологічні рішення: після залучення інженерів-механіків середньодобові перевезення вантажів «повітряним мостом» у Західний Берлін збільшилися з 2226 т у липні 1948 р. (с. 331) до 7850 т у квітні 1949 р. (с. 371—372). Не дивно, що з травня 1949 р. СРСР почав поступово знімати блокаду, причому без жодних попередніх умов (с. 372).

Проти плану Маршалла Кремль використовував комуністичні та інші ліві сили, підштовхуючи їх до практичних дій. Так, у Франції й Італії відбулися заворушення і страйки, а французькі профспілки вдавалися до псування промислового обладнання, адже в разі знищення виробничого потенціалу економічна допомога втрачала б сенс (с. 215).

Важливою умовою успішної реалізації плану Маршалла була протидія радянській пропаганді. Б. Стайл наводить думку П. Гоффмана, який відповідав з американської сторони за втілення програми, що комуністичні «фахівці з питань інформації», котрі виступали проти плану, переважали його популяризаторів у 50 разів. Також подано таку його заяву: «Керувати ЄПВ без потужного інформаційного підрозділу так само марно, як намагатися вести великий бізнес без відділів продажу, реклами та зв'язків із клієнтами» (с. 362). Відповідно фінансування контрпропаганди було збільшене: з 500 тис. дол. на рік у 1948 р. до 20 млн дол. (!) у 1952 р. Проте методи, які застосовувалися, були ширшими за суто інформаційні, адже кошти йшли також на підкуп європейських профспілкових лідерів, політиків і навіть на підбурювання повстань у Східній Європі (с. 363).

Зауважимо, що сам Б. Стайл в останньому розділі «Відлуння» (с. 441—473) намагався окреслити довготривалі наслідки від реалізації плану Маршалла, а саме розпад соціалістичного блоку, об'єднання Німеччини, розширення ЄС та НАТО. Щодо останнього питання автор досить неочікувано велику увагу приділив «об'єктивній занепокоєності» Росії наближенням цих союзів до її кордонів, що Москва використовує для виправдання збройної агресії проти Грузії у 2008 р. та проти України у 2014 р. Це настільки дисонує з викладеним матеріалом, що українські редактори праці навіть супроводили вказаний розділ розлогим коментарем, в якому аргументували свою незгоду з авторською позицією (с. 441—442).

Так чи інакше, основний урок за Б. Стайлом: «Великі державні діяння ґрунтуються на реалізмі не меншою мірою, ніж на ідеалізмі» (с. 469). З цим складно сперечатись. Але варто все ж додати, що без ідеалів і цінностей ніяких великих звершень — як-от свого часу план Маршалла, не може бути.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Vystup Prezidenta Volodymyra Zelenskoho na Mizhnarodnii donorskii konferentsii vysokoho rivnia na pidtrymku Ukrainy u Varshavi. *Prezydent Ukrainy*. 05.05.2022. URL: <https://president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-volodimira-zelenskogo-na-mizhnarodnij-dono-74793> [in Ukrainian].
[Виступ Президента Володимира Зеленського на Міжнародній донорській конференції високого рівня на підтримку України у Варшаві. *Президент України*. 05.05.2022. URL: <https://president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-volodimira-zelenskogo-na-mizhnarodnij-dono-74793> (дата звернення: 14.06.2025)].
2. Holovko, V. Vtorhnennia. 2022. Shyrokomashtabna ahresia Rosii proty Ukrainy. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, 2023 [in Ukrainian].
[Головко В. Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України. Київ: Інститут історії України, 2023. 602 с.].
3. Sohodni my zakladaємо fundament dlia arkhitektury vidnovlennia — vystup Prezidenta na zustrichi u formati “Hrupa semy” + Ukraina. *Prezydent Ukrainy*. 26.09.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/sogodni-mi-zakladayemo-fundament-dlya-arhitekturi-vidnovlenn-93529> [in Ukrainian].
[Сьогодні ми закладаємо фундамент для архітектури відновлення — виступ Президента на зустрічі у форматі «Група семи» + Україна. *Президент України*. 26.09.2024. URL:

<https://www.president.gov.ua/news/sogodni-mi-zakladayemo-fundament-dlya-arhitekturi-vidnovlenn-93529> (дата звернення: 14.06.2025)].

4. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Spoluchenykh Shtativ Ameryky pro stvorennia Amerykansko-ukrainskoho investytsiinoho fondu vidbudovy — tekst Uhody. *Kabinet Ministriv Ukrainy*. 01.05.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uhoda-mizh-uriadom-ukrainy-ta-uriadom-spoluchenykh-shtativ-ameryky-pro-stvorennia-amerykansko-ukrainskoho-investytsiinoho-fondu-vidbudovy-tekst-uhody> [in Ukrainian]. [Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови — текст Угоди. *Кабінет Міністрів України*. 01.05.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uhoda-mizh-uriadom-ukrainy-ta-uriadom-spoluchenykh-shtativ-ameryky-pro-stvorennia-amerykansko-ukrainskoho-investytsiinoho-fondu-vidbudovy-tekst-uhody> (дата звернення: 14.06.2025)].

Надійшла / Received 10.07.2025

Volodymyr HOLOVKO

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Leading Research Fellow, Department of Special Branches of Historical Science and Electronic Information Resources, Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine) vgolovko@gmail.com <https://orcid.org/0009-0009-9382-3711>

THE FIVE HISTORICAL LESSONS FOR THE
POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE:
REFLECTIONS ON B. STEIL'S BOOK
"THE MARSHALL PLAN. DAWN OF THE COLD WAR"

The goal is to examining the historical experience of the European Recovery Program, better known as the Marshall Plan, to outline key lessons that Ukraine must consider during its post-war reconstruction following the repulsion of Russia's large-scale armed aggression. **Methodology.** The principle of historicism, methods of historiographic analysis and synthesis, intellectual reflection, historical-comparative and comparativist analysis, as well as the method of historical analogy were used. **Conclusions.** Five key lessons have been stated: strategic objectives may be altered forcibly under the pressure of new circumstances, sometimes even to their opposites; recognize that even the closest allies pursue their own goals and interests; USA domestic political struggles significantly influence foreign policy; never trust the diplomacy of the Kremlin; just as the USSR sought to sabotage the implementation of the Marshall Plan, Russia will do the same during Ukraine's post-war reconstruction, disregarding human lives and destinies.

Keywords: *post-war reconstruction of Ukraine, Russia's war against Ukraine, European Recovery Program, Marshall Plan, international relations, economic strategy, Benn Steil.*